

УМОВИ ФОРМУВАННЯ ХОСПІСІВ У ПРОСТОРІ СУЧАСНОГО МІСТА

У статті розглядається проблема проектування хоспісів в умовах сучасного міста. Встановлено основні аспекти формування хоспісів, що впливають на його сприйняття і функціонування у просторі міста. Синтез цих аспектів при вивченні літературних даних і світового досвіду проектування дозволить виділити ряд характерних умов формування хоспісів в просторі міста.

Ключові слова: хоспіс, простір міста, соціум, безбар'єрне середовище

Постановка проблеми

Формуючи еталонну модель (архітектурне середовище) хоспісу, необхідно пам'ятати про умови її існування. Хоспіс, як і будь-яка інша система, має своє оточення, яке формує певні умови: містобудівні, соціально-економічні, психо-емоційні та ін. Через культурних, етичних, правових та інших відмінностей використання паліативної допомоги в різних країнах завжди було різним [1]. Навіть всередині однієї країни можуть існувати географічні варіації [2]. Крім того, люди, які проживають у віддалених районах, можуть не мати таку ж доступність послуг хоспісу, як у великих містах. Дослідження існуючих хоспісів України показало, що узгодженість і глибина надання послуг паліативної допомоги різняться в різних містах країни. А самі хоспіси переважно розташовані на території лікарень та з більшою ймовірністю зустрічаються в міських районах. Таким чином, проблема формування хоспісів в просторі сучасних міст заслуговує вивчення розвитку паліативної допомоги.

Мета статті

Визначити умови формування хоспісів в просторі сучасного міста.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідження в області формування хоспісів об'єднують багато теоретичних і практичних знань і зачіпають різні сфери життєдіяльності. В роботі використані матеріали досліджень в наступних напрямках: історія розвитку паліативних установ, опис окремих проектів (С. Вердербер и Б. Рефуерзо [2]); філософія і сприйняття середовища хоспісів (Ведерникова В. Г. [3], Екзархов В. та ін. [1]); організація внутрішнього простору (А. Кері [4], В.В. Мілліонщикова, П.Н. Лопань, С.О.

Полішкіс [5]); формування і розвиток хоспісів (К. Worpole [6], S.L. Millet [7], SchreurK. [8], NørskovL. [9]).

Виклад основного матеріалу

Архітектура - відображення комплексу соціокультурних поглядів і філософії. Розвиток сучасної філософії хоспісів в 1960-х рр., поряд зі створенням хоспісних послуг на дому в 1970-х рр, призвело до значного зсуву в мисленні і зародженню ідеї, що хоспіс - це не будівля, а філософія догляду. Загальна ідея, яка охопила всі сфери формування хоспісів, - акцент на людину, задоволення потреб кожного індивіда.

За визначенням, хоспіс - «це тип медико-соціальної установи, де пацієнти в термінальній стадії захворювання отримують гідний догляд, де проводиться симптоматичне (паліативне) лікування і виявляється духовна, психологічна і соціально-юридична підтримка, як самому пацієнту, так і його близьким» [5, с.10].

Але сама ідея хоспісу - це не просто спеціалізовані центри паліативної допомоги, вони в першу чергу спрямовані на задоволення духовних, соціальних, фізичних і психологічних потреб людини не залежно від поставленого діагнозу. Обмежена кількість хоспісів в Україні, і як наслідок, гостра їх нестача призводить до того, що при прийомі в установу переваги віддається пацієнтам з болісними болями, а не тим, кому потрібен тимчасовий догляд або психологічна підтримка. Виникає думка, що нездатність організму впоратися з симптомами хвороби або фізична обмеженість є допусками в хоспіс. Можна припустити, що це призводить до концептуалізації хоспісу як місця тілесної деформації і розпаду. Ці фактори свідчать про те, що в сучасному суспільстві превалює страх перед хоспісом і перевага помирати вдома.

У зв'язку з цим поряд з медико-технічною стороною формування хоспісів в середовищі міста особливої важливості набуває філософська, вихідний сенс якої - усунення бар'єрів, перш за все, в соціальному просторі для невиліковно хворої людини. Адже на даному етапі розвитку хоспісів в Україні переважає викривлене розуміння функції хоспісів, сформувалася певна неприязнь до таких установ. Варто окремо відзначити, що хоспіс - це не притулок для вмираючих, він не для тих, кого прийнято ототожнювати з «кінцем життя» [1]. Сюди надходять жити, а саме по собі слово «вмираючий» суперечить суті хоспісного справи.

Тому приватний світ хоспісу має бути обов'язково пов'язаний із оточуючим його зовнішнім світом – простором міста. Люди і різні заходи повинні проглядатися з боку хоспісу. Справжність людського життя інтегрована в хоспісі переживається за допомогою спостереження і можливих місць участі. Наприклад, їзда на велосипеді, спортивні та дитячі майданчики, парк і т.п. Жителі міста поведуться природно і тим самим викликають у невиліковно хворих пацієнтів бажання пошуку сенсу життя і смерті. Крім того, відкритий ганок біля входу в хоспіс з боку зовнішнього оточення, забезпечує потенціал для зустрічі з людьми, що прогулюються по тротуарах. Тобто простір повинен бути спроектований таким чином, щоб за бажанням пацієнт міг взаємодіяти з іншими, опосередковано або безпосередньо. Таким чином, інтеграція хоспісу з його особливою філософією в оточуючий простір сучасного міста також важлива, як і створення місць, де розмиті межі між цією установою і зовнішнім світом.

Крім особистісного сприйняття хоспісів для більшості пацієнтів на їх готовність отримати паліативну допомогу цілком може вплинути незручне розташування установ. Хаотичний розподіл хоспісів на території України свідчить про відсутність налагодженої системи і наукових розробок у цій сфері. Всі досліджувані хоспіси розташовуються в структурі міста на територіях медичних установ (великих стаціонарів, клінік НДІ онкології, геріатрії тощо).

Дослідження зарубіжного досвіду будівництва хоспісів виявило, що існує кілька варіантів розміщення [7]:

- на території медичного закладу (hospital-associated). Тут же можна розділити за структурою: як самостійна установа (розміщується в самостійних окремих будівлях) або як структурний підрозділ медичного закладу;

- окремо розташований хоспіс (free-standing): в міській зоні або в приміській зоні;

Одною з найбільших переваг хоспісу, як структурного підрозділу медичного закладу, вважається розвинена система послуг, наявність великого штату і необхідного устаткування. При розміщенні хоспісу на території існуючої лікарні, може бути менше труднощів при впровадженні його в суспільство і існуючу ситуацію, зміщення фокусу від смерті і вмирання до цілющого аспекту паліативної допомоги. Розміщення хоспісу в межах встановленої спільноти, особливо зі зв'язком з прилеглою лікарнею, надає можливість пацієнтам бачити і чути продовження життя поза стінами установи і за межами їх власної ситуації. Продовження зв'язку із зовнішнім світом і нагадування про життя поза хоспісу є одним з найбільш ефективних способів підняття настрою у пацієнтів.

Ще однією перевагою приєднання хоспісу до існуючої лікарні в тому, що паліативна допомога фахівців, таким чином, може бути залучена на більш ранніх формах догляду, під час лікувальної терапії. Однак, не дивлячись на ці переваги ще в 60-х рр. 20 в. Сесілія Сондерс визнала необхідність фізичної відстані хоспісів від лікарняних установ. На думку Сондерс, хоспіс - «піонер проекту з релігійним фондом і повинен бути вільним, щоб залишатися таким» [10].

Розміщення хоспісу в приміській зоні представляє набагато ширші можливості для ландшафтного дизайну. Проте, існують і недоліки при такому розташуванні з точки зору доступу для пацієнтів, сімей і співробітників.

Розміщення хоспісу в міській зоні часто викликає труднощі при проектуванні будівлі, засновані на складності оточуючих ділянку факторів: громадський транспорт, інженерні комунікації, навколишня забудова та ін. Крім інтеграції в існуючу ситуацію, міський хоспіс знаходиться в унікальному становищі, щоб забезпечити якір всередині суспільства і підвищити рівень знань і видимість своїх послуг. Успішний дизайн хоспісу повинен замінити страх і таємницю смерті на повагу процесу вмирання і важливість догляду в кінці життя.

У кожного типу розміщення є свої переваги і кожен необхідний для того, щоб служити суспільству, спираючись на різні потреби і існуючу інфраструктуру.

Спочатку при виборі ділянки для розміщення хоспісу обов'язково проведення оцінки містобудівної ситуації з точки зору можливості трасування безбар'єрних шляхів руху: близьке розташування зупинок громадського транспорту, організація переходів через проїзди і вулиці, можливість самостійної орієнтації в просторі,

безперешкодного самостійного входу на ділянку і виходу з неї, адаптованість головних входів до можливостей фізично ослаблених осіб (особливо актуально при розміщенні на території медичних установ і в існуючих будівлях) і т.п. Міська інфраструктура, об'єкти і територія хоспісу повинні бути спроектовані і побудовані з урахуванням доступності та всеосяжних принципів «універсального проектування» ще з початкових етапів планування і проектування.

Внаслідок такого підходу до проектування хоспісу в міському просторі збільшується його роль як окремого територіально-організованого містобудівного утворення, що включає в себе кілька будівель і споруд. Хоспіс - виключно самостійна система, головною характеристикою якої є на базі функціональних і технологічних вимог акумулювати ряд суміжних, що веде до ускладнення організаційно-територіальної і об'ємно-планувальної структури таких комплексів. Має сенс також відзначити, що хоспіс сприяє і виступає в якості моделі соціальної стійкості, а мережа добровольців є невід'ємною частиною успіху паліативної допомоги. Грунтуючись на добровільних засадах, хоспіс може стати місцем для навчання лікарів та молодшого медперсоналу, ознайомлення з культурою паліативної допомоги та кінцевого догляду за пацієнтами, незалежно від медичної спеціальності. З точки зору структури будівлі, це означає включення приміщень для проведення конференцій в рамках хоспісу в безпосередній близькості від приміщень персоналу. Це додає ще один сенс в будівлю. Хоспіс є вже не тільки місцем догляду, але також і місцем навчання. Він може з часом трансформуватися в «хоспісне містечко», формуючи на своїй території всі структури паліативної допомоги та будови для них [1].

Висновки

В ході даного дослідження були виявлені наступні умови формування хоспісів в просторі сучасного міста:

1) Філософія хоспісів. Фігуруючі в сучасному суспільстві перевернуті поняття і трактування хоспісів значно впливають на ставлення соціуму до такого роду установ. І незалежно від того, в якому ступені поліпшуються стандарти паліативного догляду, хоспіси завжди матимуть негативні асоціації, які відображаються і на ставленні суспільства до смерті в цілому. Успішний дизайн хоспісу, розташованого в просторі міста, повинен замінити страх і таємницю смерті на повагу процесу вмирання і важливість догляду в кінці життя. Будівля хоспісу повинна мати ненав'язливу фізичну присутність в

суспільстві, щоб зміцнити свою ідентичність і розвивати дружнє ставлення до себе, послабити тривогу або дезорієнтацію при вступі, як для пацієнтів, так і для їх сімей. Тому уважно слід підходити до питання про сумісність такої установи з прилеглим простором міста, щоб гарантувати гармонію з навколишнім середовищем, наскільки це можливо;

2) Організація та розміщення. Ухвалення раціональних стратегічних рішень, спрямованих на удосконалення процесів проектування і експлуатації в конкретних умовах сучасної міської забудови. Ця умова передбачає аналіз навколишнього середовища, оцінку існуючих умов і вибір найбільш сприятливого місця. Специфіка хоспісу є визначальним фактором при виборі району для його будівництва. Так, доцільно досить близьке розташування лікарні для спільного обслуговування і легко встановлюваних оперативних зв'язків між спеціалізованими установками паліативної допомоги та медичним закладом. Такі взаємозв'язки мають особливе значення в області радіології і лікування. Дуже хорошою умовою було б розташування об'єкта в природному або штучно відтвореному природному середовищі, так як унікальна властивість живої природи гармонізувати і заспокоювати психічний стан людини допоможе створити ілюзію ізольованого особистого простору;

3) Принципи доступності та «універсального проектування». Розміщення хоспісу в просторі міста вимагає створення безбар'єрного середовища на містобудівному рівні. Оцінка території, призначеної для розміщення установи, і прилеглих міських територій загального користування з точки зору можливості трасування безбар'єрних шляхів руху є обов'язковою ще з початкових етапів планування і проектування. Наскільки це можливо, при виборі місця для нового хоспісу слід брати до уваги дорожні мережі та громадський транспорт, з метою забезпечення оптимальної доступності. Необхідно враховувати і технічні умови території, особливо по відношенню до геології, комунальних послуг громадського користування, площі ділянки, потужності для розширення і т.п.

4) Подальше розширення. Пропускна спроможність ділянки для розміщення самого хоспісу і будь-якого прогнозованого розширення, разом з відповідними циркуляційними моделями транспорту і пішоходів (наприклад, доступ для персоналу, транспорту пацієнтів, відвідувачів, постачання витратних матеріалів, видалення відходів, транспортні потоки, пов'язані з їх

абсорбції тощо), також необхідно брати до уваги на першому етапі проектування.

Перспектива подальшого дослідження

Результати даного дослідження можуть бути використані для подальшого вивчення особливостей формування хоспісів в міському середовищі.

Література

1. Пам'ятати про тих, що йдуть. Матеріали з паліативної та хоспісної допомоги [Текст] / В. Екзархов, О. Безпальчий, О. Гончаренко, А. Екзархова. – Харків: «НТМТ», 2014. – 378 с.;
2. Verderber, S. *Innovations in hospice architecture* [Text] / S. Verderber, Ben J. Refuerzo. – Abingdon: Taylor & Francis, 2006. – 216p.;
3. Ведерникова, В.Г. Гуманітарні проблеми облаштування соціального простору: філософія хоспісу [Текст] : автореф. дис ... канд. філ. наук: 09.00.11 / В. Г. Ведерникова; [Пермський державний технічний університет] - Пермь, 2010. – 31 с.;
4. Carey, A. *Hospice Inpatient Environments* [Text] / A. Carey. - New York: Van Nostrand Reinhold Company, 1986. – 256 p.;
5. Хоспіси [Текст]: збірник матеріалів / В.В. Мілліонщикова, П.Н. Лопанов, С.О. Полішкістайн.; під ред. Є. Кадетова. – 2-е ізд., іспр. і доп. – М.: Благодійний фонд допомоги хоспісам «Вера», 2011. – 528 с.;
6. Worpole, K. *Modern Hospice Design: The Architecture of Palliative Care*[Text] / K. Worpole. - Routledge, 2009. – 149 p.;
7. Millet, S. L. *Hospice House*[Text]: master thesis / S. L. Millet. – Houston, Texas, 2006. – 34 p.;
8. Schreur, K. *The Architecture of Dying: Understanding the Role of Architecture in the Hospice Community*[Text]: master thesis / K. Schreur. – 2009. – 107 p.;
9. Norskov, L. *Hospice Thuro*[Text]: master thesis / L. Norskov. – 2012. – 130 p.;
10. Archives of Dame Cicely Saunders (1918-2005): *Cataloguing the papers of the modern hospice pioneer* [Електронний ресурс] / *Cataloguing the papers of Dame Cicely Saunders held at the King's College London archives.*— Режим доступу: \www/

URL:https://cicelysaundersarchive.wordpress.com/#_ftnref4 — 11.05.2017 г. — Загл. з екрану.

References:

1. Ekzarhov, V., Bezpalchy, A., Goncharenko, A., Ekzarhova, A. (2014). *Remember the outgoing. Materials on palliative and hospice care*. Kharkiv: «NTMT».
2. Verderber, S., Refuerzo, Ben J. (2006). *Innovations in hospice architecture*. Abingdon: Taylor & Francis.
3. Vedernikova, V. (2010). *Humanitarian problems arranging social space: hospice philosophy*. Perm National Research Polytechnic University, Perm.
4. Carey, A. (1986). *Hospice Inpatient Environments*. New York: Van Nostrand Reinhold Company.
5. Millionshtchikova, V., Lopanov, P., Polishkis, Kadetova, E., Federmesser, N., Grausman, M., Semchishina, T. (2011). *Hospices*, 2nd ed. M.: Hospice Charitable Fund «Vera».
6. Worpole, K. (2009). *Modern Hospice Design: The Architecture of Palliative Care*. London: Routledge.
7. Millet, S. (2006). *Hospice House*. Houston, Texas.
8. Schreur, K. (2009). *The Architecture of Dying: Understanding the Role of Architecture in the Hospice Community*. (Electronic Thesis or Dissertation). Retrieved from <https://etd.ohiolink.edu/>
9. Line Nørskov, (2012) *Hospice Thuro*. Aalborg Universitet, Aalborg.
10. Archives of Dame Cicely Saunders (1918-2005): *Cataloguing the papers of the modern hospice pioneer. Cataloguing the papers of Dame Cicely Saunders held at the King's College London archives*. Retrieved from https://cicelysaundersarchive.wordpress.com/#_ftnref4

Рецензент: доктор арх., проф. В.П. Мироненко, Харківський національний університет будівництва та архітектури, Україна.

Автор: НАЗРУК Альона Анатоліївна аспірант

Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова
E-mail – aleshkanaz@mail.ru

УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ХОСПИСОВ В ПРОСТРАНСТВЕ СОВРЕМЕННОГО ГОРОДА

А.А. Назарук

Харьковский национальный университет городского хозяйства им. А.Н. Бекетова, Украина

В статье рассматривается проблема проектирования хосписов в условиях современного города. Установлены основные аспекты формирования хосписов, влияющие на его восприятие и функционирование в пространстве города. Синтез этих аспектов при изучении литературных данных и мирового опыта проектирования позволил выделить ряд характерных условий формирования хосписов в пространстве города.

Ключевые слова: хоспис, пространство города, социум, безбарьерная среда

CONDITIONS OF THE HOSPICES FORMING IN THE MODERN CITY SPACE

A. Nazaruk

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkov, Ukraine

The problem of hospices designing in the conditions of the modern city is considered. The main aspects of the hospices forming are estimated. The main components of the hospices forming are estimated from the point of view of organization of the city environment. They include physiological parameters of the environment, hospices philosophy, social activity of patients and specifics of the hospice work. The synthesis of these components while studying the literature data and global experience in the design of hospices has allowed to identify several characteristic conditions of the hospices forming in the city space. Based on this data the author considers the ways of organization of a comfortable hospice environment through proper location and use of means of design. The basic approaches of hospices designing in the city space have been stated in accordance with the advanced regulations.

Keywords: *hospice, city space, society, barrier-free environment*